
De la nespra al níspro, i de Nagasaki a la Marina Baixa

Ana-Delia GISBERT CLIMENT
Esteve SOLER LÓPEZ &
Daniel CLIMENT GINER

Resum: Aquest article fa referencia a l'arribada del níspro al continent europeu, concretament a terres valencianes.

Paraules clau: Níspro, Marina Baixa, Nagasaki

Resumen: Este artículo hace referencia a la llegada del níspero al continente europeo, concretamente en tierras valencianas.

Palabras clave: Níspero, Marina Baixa, Nagasaki

1. L'antiga nespra

Avui dia, en parlar del nispro associem eixa paraula a un fruit primaveral, de color ataronjat, sucós, dolç i que té com a centre productor Callosa d'en Sarrià i les valls adjacents.

Però també hi ha qui se'n recorda d'un altre fruit de nom semblant, la nespra; tot i que ara és difícil de trobar, fins mitjans del segle XX va ser la fruita més habitual dels nostres hiverns.

La nespra era originària del Caucas, entre les mars Negra i Càspia, i es va instal·lar a les nostres terres portada pels romans, que n'eren uns grans consumidors i la van distribuir per on passaven. Va triomfar sobretot a Germània, on va arribar a ser tan abundant que durant un temps es va creure que provenia d'allí, i d'això el nom de l'espècie *Mespilus germanica*.

És un fruit dur, aspre, difícil de menjar si no és després d'haver passat un temps sobremadurant, fermentant, en un llit de palla: "Amb temps i palla maduren les nespres", resa el refrany.

◀ Figura 1.- Nespra *Mespilus germanica*

El temps d'èxit de les nespres, de les també aspres serves o sèvies (*Sorbus domestica*), i del meló de tot l'any penjat de la biga de les cases, va passar quan les taronges i les mandamines clementines van ocupar el nínxol hivernal de la fruita de mercat, gràcies en gran part a la popularització dels vehicles a motor.

2.- Nagasaki i l'expansió del nispro

Però des del segle XIX s'havia anat estenent per les comarques valencianes el cultiu del nispro *Eriobotrya japonica*.

Un arbre que se suposava provinent del Japó (tot i que realment és originari de la Xina), ja que els primers exemplars van vindre d'un dels ports d'aquell arxipèlag, Nagasaki.

Un port que havia sigut fundat —ves per on!— per un valencià, el jesuïta Cosme de Torres, l'any 1570 (4).

Però, comencem pel principi.

La Companyia de Jesús havia sigut dissenyada durant el segle XVI per combatre la Reforma protestant i per expandir el catolicisme. La Companyia va enviar per tots els racons

del planeta expedicions de jesuïtes intel·lectualment molt ben formats (5) per evangelitzar els dirigents (polítics, intel·lectuals) de diferents països.

Una de les expedicions (6), comandada pel basco-navarrés Francisco de Xavier va recalcar al Japó l'any 1549. Després d'uns anys i com l'evangelització no avançava al ritme esperat, el de Xavier va viatjar a la Xina per intentar un formar un nou nucli al continent, però va morir en arribar-hi. Al front de l'expedició del Japó va quedar el seu lloctinent, el valencià Cosme de Torres. Gràcies a la nova espenta, l'evangelització va assolir un cert èxit (7), ja que el 1563 va aconseguir el bateig del primer *daimyo* o noble feudal, Omura Sumitada. Aquest controlava gran part de l'illa de Kyushu, la tercera més gran de les nipones i situada a l'extrem sudoccidental de l'arxipèlag.

Les bones relacions de Cosme amb el *daimyo* li van permetre al valencià demanar-li la cessió temporal d'una petita badia a l'oest de l'illa -i al nord del departament de Satsuma, cèlebre per una varietat de mandarines. No era una elecció casual, no: eixa badia era el punt idoni per a connectar amb la Xina, amb Corea, Formosa, i amb les rutes comercials cap a la resta del món. El nom era Nagasaki (8).

Doncs bé, d'eixe port eixiria l'original nisprer (*Eriobotrya japonica*); i potser també, en la mesura en què són també japonesos, dos dels altres arbres que millor s'han incorporat al patrimoni agronòmic valencià, la mandarina *Satsuma* (*Citrus unshiu*) (9) i el caquier (*Diospyros kaki*) (10).

De manera semblant a la nespra, que no és d'origen germànic malgrat el nom *Mespilus germànica*, el nom del nispro *Eriobotrya japonica* tampoc té el locatiu ben encertat, ja que el seu origen no és al Japó sinó a la veïna Xina; però com que els primers europeus que el van estudiar ho van fer justament a Nagasaki, van creure que era originari de l'arxipèlag nipó.

La història venia, no obstant, d'un poc abans.

En la primera meitat del segle XVI, un Portugal en plena expansió comercial i marítima va arribar al Japó i va instal·lar *feitorias* comercials a Nagasaki.

Però durant la segona meitat d'eixe segle, el panorama polític a Europa va canviar dràsticament i d'això es van fer ressò les relacions comercials.

El 1581 els Països Baixos es van declarar independents, i per fi!, de la pesada corona castellano-hispànica, tan extractiva i parasitària aleshores com ara, i van encetar un camí de progrés econòmic, comercial i polític.

En un sentit contrari, Portugal i el seu imperi van caure l'any següent i per via matrimonial en mans de Felipe II. I els interessos lusitans van quedar supeditats (com estava passant amb els dels catalans, valencians, etc.) a una política dissenyada des de Castella, fonamentalista en lo religiós i militarment expansiva en lo polític.

Davant les ingerències luso-hispàniques i el temor a una invasió des de Macao i Manila, les autoritats nipones van bloquejar les antigues relacions amb Portugal alhora que van oferir als holandesos instal·lar-s'hi. Però no directament a Nagasaki sinó a una petita illa artificial davant el port, Dejima.

◀ **Figura 2.-** Nagasaki. Els japonesos van cedir a les Províncies Unides (Països Baixos) l'illa de Dejima. Només travessant un pont es podia accedir a Nagasaki. Va ser la solució que van trobar els japonesos per tindre comerç amb Europa i alhora mantindre's allunyats de la influència estrangera.

Va passar un segle fins que, el 1690, s'hi va incorporar el metge-naturalista alemany Engelbert Kaempfer, que hi va fer la primera descripció europea del nispro. Un segle més tard, un altre metge-naturalista hi va anar i va classificar botànicament la planta en el seu llibre *Flora japonica* ; es tractava del suec Carl Peter Thunberg, deixeble i compatriota de Linné, el pare de la sistemàtica biològica. Com que trobava moltes similituds botàniques de la nova planta amb el nesprer europeu *Mespilus germanica*, va incloure l'asiàtica dins el mateix gènere; i per indicar el país d'on la creia originària li va afegir l'epítet corresponent: *Mespilus japonica*. En certa mesura, és com lo que vam fer ací, donar a ambdues espècies un nom ben similar: nespra i nispro.

El mateix any que Thunberg va classificar l'espècie (1784) van arribar a Europa els primers exemplars; i ho van fer pel port mediterrani-occità de Tolon, on l'Armada francesa havia instal·lat un Jardí botànic, i s'hi va cultivar. Se'n van enviar alguns exemplars al *Jardin du roi*, de París -on aleshores estudiava el valencià Josep de Cavanilles- però l'aclimatació no hi va tindre massa èxit i l'arbre es va considerar tan sols ornamental.

De París va passar a Londres, on va ser estudiat més a fons pel botànic anglès John Lindley, que va trobar suficients diferències entre les dues espècies com per proposar un canvi en el nom científic. En voler-lo fer descriptiu el va anomenar *Eriobotrya*, que indica que té pèls (*erio*) en les tiges tendres, les fulles, i també en els raïms fruitals (*botryon*). Això sí, convençut de l'origen japonès de l'arbre, va mantindre l'epítet; i així ha quedat com a *Eriobotrya japonica*.

Eriobotrya japonica és un arbre que pot arribar als deu metres d'altura, tot i que en cultiu no sol superar els quatre. Tot l'any està cobert de fulles, que són enteres, alternes, coriàcies i bastant grans, lanceolades, amb nervis ben marcats, verd-fosques per l'anvers

i beix pel revers; i amb una fina pubescència. Les flors són fragants i riques en nèctar. Són hermafrodites i s'agrupen en panícules piramidals. El calze està cobert de pèls molts fins i de color canella, envolta una corol·la de cinc pètals blanc-cremosos. Floreix a la tardor, es desenvolupa durant l'hivern i el fruit es cull a principis de la primavera. Els fruits, primaverals, són globosos i pengen en raïms. La pell és de color groc-carabassat en madurar, a l'igual que la polpa, suculent, dolça i amb un punt àcid. Contenen un o més pinyols separats per membranes; cada pinyol, d'interior blanquinós, està cobert per una membrana de color bru.

◀ Figura 3.- El fruit del nispro.

◀ Figura 4.- Flors del nispro

Durant el segle XIX les colònies franceses de la costa mediterrània van acollir el fruit, que també va arribar al País Valencià pel port de Sagunt.

Altrament, a mitjans del XIX Nagasaki havia tornat a tindre un paper rellevant en la difusió del fruit. En arribar-hi un vaixell xinès carregat d'uns nispros més grans i de millor tast que els habituals, el van cultivar adequadament i la varietat que van obtindre, *Tanaka*, ha esdevingut la més estesa avui dia. I, ¡ves per on!, és la que predomina en l'altre nucli valencià del nispro, les comarques de l'Alt Palància i el Camp de Morvedre.

No va ser eixa, però, la varietat que va triomfar a la Marina Baixa tot que els nispros que van arribar ací també provenien originàriament del Japó. Però sí que ha sigut a la nostra comarca on el nispro ha assolit el nivell de producció i de qualitat que l'han fet un referent a escala europea (11).

En definitiva, que algunes de les espècies agronòmiques més interessants del País Valencià, i que han vitalitzat comarques com la nostra provenen de l'extrem Orient. No tan sols les taronges, de la Xina, i arribades ací ja en temps de Jaume I el Conqueridor (s. XIII), sinó també els caquis, les mandarines i els nispros, tots originaris de la Xina però coneguts a través del Japó.

▲ **Figura 5.-** La Xina també té centres d'investigació genòmica per estudiar el nispro. Recuperats de les seqüeles de la terrible persecució que els tècnics i els coneixements agronòmics van patir durant la infame "Revolució (in)cultural" de l'època de Mao Zedong, una delegació de la Cooperativa de Callosa d'en Sarrià la va visitar per establir-ne sistemes de cooperació científico-tècnica. En la foto, un dels autors de l'article, Esteve Soler, signa un dels protocols amb la Universitat de Guanzhong, l'abril de 2006.

Tots ja tan nostres, tan valencians, com si foren “de sempre”.

I alguns d'ells arribats ací, després de moltes peripècies, des d'un port japonés que havia sigut fundat, en el segle XVI, per un valencià.

Vint-i-nou de setembre, festivitat de Sant Miquel

NOTES

- 1.- Alcoi, 1975. Dra. Enginyera Agrònoma.
- 2.- Vilajoiosa, 1961. Enginyer agrònom a la cooperativa Ruchey, de Callosa d'en Sarrià.
- 3.- Alacant, 1952. Catedràtic d'Institut. Divulgador etnobotànic.
- 4.- Això és, durant el generalat (1565-1572) d'un altre valencià, el posteriorment canonitzat Francesc de Borja, besné del papa Alexandre VI (Roderic Borja) i segon successor del fundador de l'orde, el basc Íñigo López de Loiola (Ignasi de Loyola).
- 5.- En eixa època el centre d'excel·lència de la Companyia era a la Universitat de Coïmbra (Portugal); s'hi formaven els quadres intel·lectualment més avançats, i la llengua de comunicació interna solia ser el portuguès (a més del llatí).
- 6.- Les expedicions jesuítiques a l'orient solien eixir des de la colònia portuguesa de Goa (“la Roma d'Orient”), en la costa occidental de l'Índia. Entre les expedicions de jesuïtes que van partir de Goa i que més ressò van assolir, cal destacar no tan sols de la del basc Francisco de Xavier (1549), sinó la de l'italià Mateo Ricci, a la cort del Celest Imperi, a la Xina (1578); la del català Antoni de Montserrat (1579, a Agra, a la cort del Gran Mogol, el rei Akbar; la del castellà Pedro Páez a Etiòpia (1589), a la cort de la dinastia Salomònida.
- 7.- El poliglòtisme, el sentit de l'humor i un cert distanciament per diferenciar lo fonamental de lo accessori semblen que van influir en l'aproximació al senyor feudal del nostre namban (o “bàrbar del sud”, “foraster”, com els anomenaven els japonesos); p.ex. va acceptar que en lloc de fer servir el nom llatí Deus per designar la divinitat, s'acceptara el japonés Dainichi ni orai (Déu Suprem), simplifcadament Dainichi ; a més, això va servir per vorejar la campanya de descrèdit que havien muntat els bonzos budistes per desprestigiar Deus, nom amb el qual feien un joc de paraules per similitud fonètica amb el mot daiusu, que significa “la gran mentida”.
- 8.- Allí van fundar un port estratègic que va ser la base per a les carracas portugueses que arribaven al Japó des de la nova feitoria de Macao, al sud de la Xina, i més tard amb les naus castellanques que arribaven des de Manila, a les Filipines.
- 9.- I, a partir de l'original, diverses mutacions i cultivars han tingut èxit al País Valencià, com les Clausellina, d'Almassora (1962), i, per tècniques artificials de l'Institut Valencià d'Investigacions Agràries, les Planellina (1990).
- 10.- Tot i que aquest potser tinguera Edo (actual Tòquio) com a centre inicial d'exportació. Per a més informació es pot consultar <http://metode.cat/Revistes/Document/El-caqui-amb-musica-de-fons/El-caqui-amb-musica-de-fons>; o bé al llibre “Herbari. Viure amb les plantes”, de Daniel Climent i Ferran Zurriaga. Publicacions de la Universitat de València 2012.
- 11.- Una història, la del triomf en la nostra terra d'aquesta arbre exòtic, que ja havíem tingut ocasió de comentar a la revista de Festes de la Vila de l'any 2012, en un article signat per un de nosaltres, Esteve Soler; autor també de l'article “El nyepro i Callosa d'en Sarrià”, al número 22 de la revista “El Salt” de la Diputació d'Alacant, en la primavera de 2010.